Van het interneringsfront veel nieuws[1]

Fatik startte het jaar met een themanummer over internering. Met dit editoriaal sluiten we 2015 ook af met het onderwerp internering.

Jarenlang is de situatie van geïnterneerden in ons land aangeklaagd. Een reactie van de beleidsmakers kon dan ook niet (langer) uitblijven. Uiteindelijk heeft het al te lang geduurd voor er een echte reactie kwam. Joris Casselman geeft daar een aantal verklaringen voor.[2] Een eerste verklaring die hiertoe heeft bijdragen is ongetwijfeld het meervoudige stigma dat geïnterneerden met zich meedragen.[3] Hierdoor zit 'de bevolking' niet te wachten op een zorginstelling voor geïnterneerden in hun achtertuin. Bovendien kan een politicus die een prioriteit maakt van menswaardige zorg voor geïnterneerden deze inzet moeilijk politiek verzilveren. Een tweede verklaring, die gekoppeld kan worden aan de eerste, is dat de politieke wil in het verleden om daadwerkelijk het recht op zorg voor geïnterneerden te garanderen grotendeels beperkt is gebleven. In budgettair krappe tijden is het financiële argument snel gebruikt om niet noemenswaardig te investeren.

En toch beweegt er heel wat de laatste maanden. De huidige minister van Justitie lijkt werk te maken van een volwaardige opvang van geïnterneerden. Hoopgevend is daarbij vooral dat hij niet zozeer inzet op het in werking laten treden van de 'nieuwe' interneringswet van 5 mei 2014[4] als ultiem doel op zich. De inwerkingtreding van deze wet leidt immers niet automatisch tot kwaliteitsvolle zorg voor geïnterneerden in de praktijk. Een goede zorg voor geïnterneerden is een prioriteit voor deze minister van Justitie. Dat blijkt uit zijn *Justitieplan* van 18 maart 2015.[5] In dat plan komt niet alleen de reparatie van de wet van 5 mei 2014 aan bod, ook de zorg en behandeling staan erin centraal. De minister stelt zelf expliciet: "*Als uitgangspunt geldt dat aan geïnterneerde personen de nodige zorg en behandeling moet worden geboden om een menswaardig leven te leiden, rekening houdend met het veiligheidsrisico en de gezondheid van de geïnterneerde persoon. Deze bepaling is de leidraad van het beleid inzake de geïnterneerde persoon.*"[6] Hierbij valt ook op dat de minister duidelijk aangeeft dat de zorg voor geïnterneerden een gedeelde bevoegdheid is van de ministers van Justitie en van Volksgezondheid.

Om de nodige zorg en behandeling te realiseren wil minister Geens inzetten op het verder uitbouwen van het forensisch psychiatrisch zorgcircuit voor geïnterneerden. Hij wil nog een stap verder gaan en drie ontbrekende schakels in het forensisch psychiatrisch zorgcircuit uitbouwen: 1) een zorgeenheid voor langdurige zorg en/of verblijf (de zogenaamde 'long stay'), *"bij voorkeur op een bestaande psychiatrische campus"*, 2) een zorgeenheid voor vrouwelijke geïnterneerden, en 3) een zorgeenheid voor geïnterneerden met een mentale beperking of een niet-aangeboren hersenletsel. De minister is daarbij ambitieus, hij wil niet alleen de forensische zorg uitbouwen voor deze drie groepen, maar geeft ook de ambitie weer "*om ook deze geïnterneerden te rehabiliteren en te laten uitstromen uit de forensische psychiatrische ziekenhuizen.*" 'Ook' wordt hier benadrukt, omdat hieruit is af te leiden dat de ambitie om te zorgen voor de uitstroom van geïnterneerden uit de forensische geestelijke gezondheidszorg (GGZ) zich niet beperkt tot deze drie groepen van geïnterneerden.[7]

Op 28 augustus kondigt de minister van Justitie aan dat hij tegen 2019 alle geïnterneerden uit de gevangenis wil halen. Daartoe voorziet hij, naast het bestaande Forensisch Psychiatrisch Centrum (FPC) Gent en de in 2016 voorziene opening van het FPC Antwerpen, een derde FPC en twee instellingen voor langdurig verblijf voor geïnterneerden.

En het gaat snel. Op 16 september 2015 kondigden de ministers van Justitie en Volksgezondheid samen aan dat een long stay afdeling voor 30 geïnterneerden in het Universitair Psychiatrisch Centrum Sint Kamillus in Bierbeek wordt geopend in april 2016. Het is niet zonder belang dat de minister zijn tevredenheid uit met de inbedding van de long stay op een bestaande psychiatrische campus. Wellicht geeft dit de richting aan waarin de toewijzing van de uitbating van het FPC Antwerpen zal gebeuren. Op 31 oktober 2015 wordt daarenboven de oprichting van een nieuw FPC bevestigd tegen 2019, voor 300 geïnterneerden, in Aalst. Het 'Not In My Back Yard'-syndroom heeft daar, jammer genoeg, al de kop opgestoken.

Op 23 oktober keurt de Ministerraad de *Potpourri III wet* goed. Daarin zijn reparaties opgenomen aan de interneringswet van 5 mei 2014. Opnieuw benadrukt de minister van Justitie dat het luik internering er kwam in nauw overleg met de

1 *Vrije vertaling van het boek 'Im Westen nichts Neues' van Erich Maria Remarque.*
2 *J. Casselman, "De interneringswetgeving in historisch perspectief. Komt er nooit een einde aan de sisyfusarbeid? In in J. Casselman, R. De Rycke & H. Heimans (eds.), Internering, Nieuwe interneringswet en organisatie van de zorg, Brugge: Die Keure, 2015, 5-25.*
3 *M. West, P. Yanos & A. Mulay, "Triple Stigma of Forensic Psychiatric Patients: Mental Illness, Race, and Criminal History", International Journal of Forensic Mental Health 2014, 13, 75-90.*
4 *Wet van 5 mei 2014 betreffende de internering van personen, B.S. 9 juli 2014.*
5 *K. Geens, Het Justitieplan, een efficiëntere Justitie voor meer rechtvaardigheid, Brussel: Federale Overheidsdienst Justitie, 2015, 74-78.*
6 *Idem. 76.*
7 *Idem. 76.*

minister van Volksgezondheid. Bovendien is de voorbereiding van de reparaties aan de wet van 2014 gebeurd in overleg met een multidisciplinaire werkgroep bestaande uit experts. Een drijvende kracht daarbij was (en is) de voormalige voorzitter van de Commissie tot Bescherming van de Maatschappij in Gent, Henri Heimans. De belangrijkste, en meest fundamentele reparatie aan de wet van 2014, is dat een drempel wordt ingevoerd voor internering. Internering zal enkel nog kunnen worden uitgesproken voor niet-correctionaliseerbare misdaden; voor correctionaliseerbare misdaden die een aantasting of bedreiging uitmaken van de fysieke, seksuele of psychische integriteit; en voor wanbedrijven die een aantasting of bedreiging uitmaken van de fysieke, seksuele of psychische integriteit.[8] De minister heeft zich voor deze wijziging wellicht laten inspireren door de nota van Hanoulle en Verbruggen die een lans breekt voor het beperken van de internering tot 'medium' en 'high risk' geïnterneerden.[9]

Tijdens het schrijven van dit editoriaal lag de *Potpourri III wet* voor advies bij Raad van State. De inwerkingtreding van de nieuwe interneringswetvan mei 2014 is alvast uitgesteld tot 1 juli 2016. Ongetwijfeld is een meer uitgebreide bespreking van deze wet voer voor discussie in één van de volgende nummers van Fatik.

Zijn we er nu? Als alle (aangekondigde) plaatsen er komen, en de grondige hervorming van de interneringswet een feit is, dan slaagt de minister wellicht in zijn opzet om tegen 2019 alle geïnterneerden uit de gevangenis te houden en te halen. Deze minister van Justitie heeft alvast een paar stenen verlegd in de rivier. Redenen om waakzaam te blijven zijn er nog genoeg. Joris Casselman heeft ze, zoals bij de start van dit editioraal aangegeven, elders al besproken.

Twee bijkomende redenen om bezorgd te blijven over zorg voor mensen met een psychiatrische problematiek in de strafrechtsbedeling mogen tenslotte niet onvermeld blijven. Ten eerste blijft de nood aan goede zorg en behandeling van gedetineerden met een psychiatrische problematiek die niet geïnterneerd zijn, nijpend.[10] Wanneer België (wellicht) niet langer de veroordelingen opstapelt van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, is het een opportuniteit werk te maken voor de zorg van deze omvangrijke groep. Hierbij dienen niet enkel de federale ministers van Justitie en Volksgezondheid, maar ook de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, een centrale rol op te nemen.[11] Ten tweede zal de instroom van mensen met een psychiatrische problematiek in de strafrechtsbedeling en in de gevangenis niet snel afnemen. In de reguliere geestelijke gezondheidszorg wordt de gemeenschapsgerichte geestelijke gezondheidszorg immers uitgebouwd en het residentiële GGZ-aanbod afgebouwd. Dit proces wordt geregeld in het zogenaamde 'artikel 107' van de *gecoördineerde wet op de ziekenhuizen en andere verzorgingsinrichtingen*.[12]

De vermaatschappelijking van de geestelijke gezondheidszorg heeft echter als onbedoeld effect dat steeds meer mensen met een psychiatrische problematiek in contact (kunnen) komen met het strafrechtelijk systeem.[13] Mensen met een (complexe) psychiatrische problematiek verblijven veel korter in een psychiatrisch ziekenhuis; en een opname wordt zoveel mogelijk beperkt. Het gevolg hiervan is dat mensen die vroeger lange tijd waren opgenomen in de zorg, nu in de samenleving blijven. Een crisis doet zich dan ook vaker in de samenleving voor. Bovendien blijven gemeenschapsgerichte voorzieningen binnen de geestelijke gezondheidszorg blijken vaak moeilijk toegankelijk voor personen met de meest ernstige psychiatrische problematiek(en), zo leren buitenlandse ervaringen.[14] Deze mensen komt in crisissituaties regelmatig in contact met politiediensten die niet altijd goed weten hoe ze met deze groep kunnen omgaan. Ook in België is het aannemelijk dat deze trend zich zal inzetten onder invloed van 'artikel 107'. [15]

Luc Robert stelde zich begin dit jaar in Fatik de vraag 'Loutere update of echte upgrade? Naar een internering 2.0'.[16] Het ziet ernaar uit dat we op weg zijn naar een upgrade.

Freya Vander Laenen *

8 *Wat er moet gebeuren met geïnterneerden die nu reeds geïnterneerd zijn voor minder zware feiten en in de gevangenis zitten of wat ze zal gebeuren met daders die in de toekomst minder zware feiten hebben gepleegd en niet toerekeningsvatbaar zijn, zal ongetwijfeld nog voer voor discussie vormen.*

9 *K. Hanoulle & F. Verbruggen, Nota bij hoorzitting van 14 januari 2014 m.b.t. het wetsvoorstel betreffende de internering van personen, Senaatscommissie voor de Justitie, onuitgeg, 2014.*

10 *R. van den Ameele, "Psychologische hulp aan gedetineerden, een evaluatie van vijf jaar CGG Eclips binnen de gevangenismuren", Fatik 2014, 31, 24-28.*

11 *Het is alvast één van de doelstellingen in het Vlaams Strategisch Plan Hulp- en Dienstverlening aan gedetineerden (2015-2020): "Tegen 2020 is het hulp- en dienstverleningsaanbod optimaal ingeschakeld in de uitbouw van zorgcircuits voor geïnterneerde personen met focus op toeleiding naar de gepaste residentiële of ambulante zorg", p. 34.*

12 *B.S. 10 juli 2008.*

13 *F. Vander Laenen, "Forensisch welzijnswerk voor geïnterneerden", in J. Casselman, R. De Rycke & H. Heimans (eds.), Internering, Nieuwe interneringswet en organisatie van de zorg, Brugge: Die Keure, 2015, 209-223.*

14 *H.R. Lamb, L.E. Weinberger & B.H. Gross, "Mentally ill persons in the criminal justice system: Some perspectives", Psychiatric Quaterly 2004, 75, 107-124.*

15 *Door Wanzeele en De Koster wordt dit de "achterkant van de vermaatschappelijking van de zorg" genoemd. W. Wanzeele & K. De Koster, "Een goed leven voor plegers?", Panopticon 2014, 35, 204-208.*

16 *L. Robert, "Loutere update of echte upgrade? Naar een internering 2.0", Fatik 2015, 145, 3.*

* *Freya Vander Laenen is hoofddocent criminologie aan de Universiteit Gent en verbonden aan het Institute for International Research in Criminal Policy (IRCP).*